

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра фізіології, здоров'я і безпеки людини та природничої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Майя НІКОЛАЄВА

_____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Цивільний захист та охорона праці в галузі міжнародних економічних відносин»

Рівень вищої освіти: *другий (магістерський)*

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітньо-професійна програма: «Міжнародні економічні відносини»

ОНУ

2022

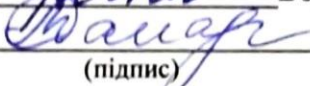
Робоча програма навчальної дисципліни «Цивільний захист та охорона праці в галузі міжнародних економічних відносин». Одеса: ОНУ, 2022. 23 с.

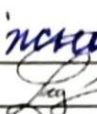
Розробник (и):

Лайшук Л. М. старший викладач кафедри фізіології, здоров'я, безпеки людини та природничої освіти;
Павлюк С. П. - д. мед. н., доцент, професор кафедри;
Лісов В. В. - к. мед. н., доцент кафедри

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фізіології, здоров'я і безпеки людини та природничої освіти

Протокол № 1 від. "05" вересня 2022 р.

Завідувач кафедри (Ольга МАКАРЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП "Міжнародні економічні відносини" (Тетяна РАДІОНОВА)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) біологічного факультету

Протокол № 2 від. "06" вересня 2022 р.

Голова НМК (Катерина ЧЕРНІЧКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри ФЗБЛ та ІТ

Протокол № 1 від. "28" серпня 2023 р.

Завідувач кафедри (Ольга МАКАРЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від. "_____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>очна форма (денна)</i>	<i>заочна форма (не передбачена)</i>
Загальна кількість: кредитів – 3	Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»	Обов’язкова дисципліна	
Змістових модулів – 2	Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини» Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90		2-й	-
		Семестр	
		3-й	-
		Лекції	
		20 год.	-
		Практичні	
		10 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60 год.	-
		Форма підсумкового контролю: залік	

2.МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Цивільний захист і охорона праці в галузі міжнародних економічних відносин» полягає у формуванні у майбутніх фахівців вмінь та компетентностей для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці.

Завданням дисципліни передбачено засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування НС, побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення надзвичайних ситуацій, захисту персоналу, населення, локалізації та ліквідації їхніх наслідків; соціальний добробут населення, детермінанти, що на нього впливають; забезпечення гарантії збереження здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах сфер діяльності суб'єктів міжнародних економічних відносин та формування відповідальності у посадових осіб і фахівців за колективну та власну безпеку.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формуванні елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність виявляти та розв'язувати складні задачі і проблеми, генерувати нові ідеї у сфері міжнародних економічних відносин та/або під час навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

а) Загальних (ЗК):

ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

б) Спеціальні (фахові) компоненти (СК):

СК6. Здатність застосовувати принципи соціальної відповідальності в діяльності суб'єктів міжнародних економічних відносин і аналізі їхнього впливу на економічний розвиток країн.

Програмні результати навчання (ПР):

ПРН2. Креативно мислити, проявляти гнучкість у прийнятті рішень на основі логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів на засадах використання різних діагностичних методологій провідних міжнародних

організацій

ПРНЗ. Систематизувати, синтезувати й упорядковувати отриману інформацію, ідентифікувати проблеми, формулювати висновки і розробляти рекомендації, використовуючи ефективні підходи та технології, спеціалізоване програмне забезпечення з метою розв'язання складних задач практичних проблем з урахуванням крос-культурних особливостей суб'єктів міжнародних економічних відносин.

ПРН 11. Розуміти сутність соціального виміру глобального економічного розвитку та імплементувати принципи соціальної відповідальності в діяльності суб'єктів міжнародних економічних відносин.

В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати:

- характеристику осередків ураження, які виникають у надзвичайних умовах мирного і воєнного часу;
- способи і засоби захисту населення від вражаючих факторів, аварій, катастроф, наслідків стихійних лих і невизначених умов пандемій та біологічних небезпек (зокрема Covid-19);
- порядок дій сил ЦЗ і населення в умовах надзвичайних обставин;
- методичку прогнозування можливої радіаційної, хімічної, біологічної (бактеріологічної, вірусологічної) обстановки;
- основи організації і здійснення заходів щодо надання допомоги потерпілим і життєзабезпечення населення при виникненні НС;
- законодавство про охорону праці на національному та міжнародному рівні;
- права, обов'язки та відповідальність працівника і керівника підприємства або закладу невиробничої сфери;

Вміти:

- практично здійснювати заходи захисту населення від наслідків аварій, катастроф, наслідків стихійних лих і сучасної зброї масового ураження
- оцінювати радіаційну, хімічну, біологічну обстановку;
- використовувати знання законів про охорону праці при організації безпечної та здорової роботи;
- користуватися гарантіями прав громадян на охорону праці: встановлення робочого часу і часу відпочинку, охорони праці жінок і молоді, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці, відшкодування шкоди потерпілим.

1.ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. «Цивільний захист»

Тема 1. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.

Роль та місце захисту населення відповідно до Кодексу цивільного захисту України (01.07.2013 року). Надзвичайні ситуації мирного та воєнного часів, їх вплив на життєдіяльність людей та характеристика осередків ураження. Загальна характеристика можливих наслідків надзвичайних ситуацій в Україні. Характеристика осередків ураження, що виникають при застосуванні сучасних засобів ураження.

НС, причини виникнення та складові системи їх моніторингу. Галузевий моніторинг за станом безпеки у відповідній сфері відповідальності центральних органів виконавчої влади. Найменування та визначення основних показників джерел природних НС та номенклатура, позначення, розмірність і порядок визначення параметрів вражаючих чинників джерел техногенних НС, які контролюються і підлягають прогнозуванню.

Основні етапи аналізу НС та прогнозування їхніх наслідків. Опис явищ, що прогнозуються, перелік вихідних даних. Способи виявлення потенційно-небезпечних зон з імовірними джерелами НС.

Тема 2. Прогнозування, оцінка обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.

Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження. Визначення параметрів зон забруднення радіоактивними (РР) та небезпечними хімічними речовинами (НХР) під час аварійного прогнозування можливої обстановки за відповідними таблицями.

Протирадіаційний захист в умовах радіаційної аварії, критерії для прийняття рішення щодо їхнього запровадження. Типові режими радіаційного захисту і функціонування ОГ в умовах радіоактивного забруднення місцевості. Медико-тактична характеристика аварій на радіаційно-небезпечних об'єктах.

Міжнародні акти щодо НС радіоактивного, хімічного та біологічного характеру: Конвенція про заборону розвитку, виробництва та накопичення бактеріологічних (біологічних) та токсинних засобів із 1972 року, Хартія Організації Об'єднаних Націй (ООН) про радіоактивне забруднення і поводження з радіоактивними матеріалами (1995 рік, Конвенція про заборону хімічної зброї та її знищення (1993 рік), Міжнародний договір з надзвичайних ситуацій та гуманітарної допомоги (2005 рік), Рамкова конвенція про контроль над транскордонними рухами небезпечними відходами та їх утилізацією (1989 рік), Міжнародні стандарти та

протоколи Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ): Стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) щодо біологічної безпеки.

Тема 3. Загальні принципи захисту населення при НС та катастрофах. Надзвичайні ситуації воєнного часу.

Захист населення у надзвичайних ситуаціях. Основні принципи і способи захисту населення у надзвичайні ситуаціях. Захисні споруди цивільного захисту. Засоби індивідуального захисту населення. Заходи щодо захисту населення при катастрофічних затопленнях. Класифікація вибухо-пожежонебезпечних зон. Характеристика ступенів руйнування. Характеристика надзвичайних ситуацій воєнного часу (ядерної, хімічної, біологічної зброї масового знищення), особливості поведінки та захисту.

Міжнародні принципи захисту населення при надзвичайних ситуаціях (НС) та катастрофах: принцип гуманітарної допомоги, принцип недоторканності, принцип необхідності і відповідності, принцип гуманітарного доступу.

Міжнародні принципи захисту населення під час надзвичайних ситуацій у воєнний період (воєнні НС): принцип нешкідливості, принцип дії на користь цивільного населення, принцип диференціації, принцип гуманітарного доступу.

Тема 4: Роль міжнародних економічних відносин у запобіганні надзвичайних ситуацій та аварій

Запобігання надзвичайним ситуаціям та аваріям через міжнародні економічні відносини: обмін інформацією, співпраця в галузі безпеки, розвиток стандартів та нормативів, антитерористичні заходи, вирішення глобальних проблем людства та інші. Управління надзвичайними ситуаціями та аваріями через міжнародну економічну співпрацю: міжнародна гуманітарна допомога, фінансова підтримка, спільні ресурси та технології.

Змістовий модуль 2. Охорона праці.

Тема 5. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці.

Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Показчик нормативно-правових актів з питань охорони праці. Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Положення про організацію системи управління охороною праці. Державні нормативні акти про охорону праці (НПАОП) міжгалузеві та галузеві. Система стандартів безпеки праці – державні стандарти України (ДСТУ) міждержавні, міжгалузеві та галузеві нормативні акти (ГОСТ ССБТ).

Тема 6. Міжнародні норми в галузі охорони праці та соціальної відповідальності

Охорона праці як невід'ємна складова соціальної відповідальності. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності.

Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці – частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».

Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.

Тема 7. Організація та практика охорони праці в компаніях

Розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі. Пріоритет функцій забезпечення безпеки. Вимоги до охорони праці на робочих місцях. Заходи профілактики та лікування професійних захворювань. Права та обов'язки роботодавців та працівників у міжнародних компаніях. Декларація МОП «Основні принципи та права на роботі». Декларація принципів ООН щодо бізнесу і прав людини. Міжнародні стандарти Організації праці (МОП). Міжнародний кодекс з охорони праці (СОП). Декларація принципів та прав у сфері безпеки і охорони праці від СОТУ. Міжнародні стандарти ISO (ISO 45001) щодо систем управління охороною праці. Конвенція ООН про права людей з обмеженими можливостями. Стандарти SA8000. Стандарти OECD для підприємств з соціальної відповідальності.

Тема 8. Міжнародний досвід побудови систем соціального страхування.

Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування. Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування. Страховий ризик і страховий випадок. Фонди соціального страхування від нещасних випадків. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника.

Міжнародний досвід в сфері соціального страхування на основі страхових систем скандинавських країн, Німеччини, Швейцарії, Японії, США, Канади та України. Пенсійне законодавство країн світу. Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) № 102 "Про мінімальні норми соціального страхування". Декларація принципів ООН щодо страхування. Конвенція Ради Європи про соціальну безпеку.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма (не передбачена)				
	Усього го	у тому числі				Усього го	у тому числі			
		л	п/ с	лаб	ср		л	п/ с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. «Цивільний захист»										
Тема 1. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій		2			8					
Тема 2. Прогнозування, оцінка обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.		2	2		8					
Тема 3. Загальні принципи захисту населення при НС та катастрофах. Надзвичайні ситуації воєнного часу.		2	2		8					
Тема 4: Роль міжнародних економічних відносин у запобіганні надзвичайних ситуацій та аварій		2	2		6					
Разом за змістовним модулем 1		8	6		30					
Змістовий модуль 2. Охорона праці.										
Тема 5. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці.		2			8					
Тема 6. Міжнародні норми в галузі охорони праці та соціальної відповідальності		4	2		8					
Тема 7. Організація та практика охорони праці в компаніях		4			8					
Тема 8. Міжнародний досвід побудови систем соціального страхування.		2	2		6					
Разом за змістовним модулем 2		12	4		30					
Усього		90	20	10	60	-				

5.ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Навчальним планом не передбачені

6.ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	Кількість годин очна/заочна
1	Прогнозування, оцінка обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.	2/0
2	Загальні принципи захисту населення при НС та катастрофах. Надзвичайні ситуації воєнного часу.	2/0
3	Роль міжнародних економічних відносин у запобіганні надзвичайних ситуацій та аварій	2/0
4	Міжнародні норми в галузі охорони праці та соціальної відповідальності	2/0
5	Міжнародний досвід побудови систем соціального страхування.	2/0
	Усього годин	10/0

7.ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

Лабораторні заняття не передбачені

8.САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми самостійної роботи	Кількість годин очна/заочна
1	Тема 1. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій	8/0
2	Тема 2. Прогнозування, оцінка обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.	8/0
3	Тема 3. Загальні принципи захисту населення при НС та катастрофах. Надзвичайні ситуації воєнного часу.	8/0
4	Тема 4: Роль міжнародних економічних відносин у запобіганні надзвичайних ситуацій та аварій	6/0
5	Тема 5. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці.	8/0

6	Тема 6. Міжнародні норми в галузі охорони праці та соціальної відповідальності	8/0
7	Тема 7. Організація та практика охорони праці в компаніях	8/0
8	Тема 8. Міжнародний досвід побудови систем соціального страхування.	6/0
Усього годин		60

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу виконується у бібліотеці, навчальних аудиторіях і лабораторіях кафедри фізіології, здоров'я і безпеки людини та природничої освіти, комп'ютерних класах університету, а також у домашніх умовах.

До самостійної роботи відноситься: підготовка до лекцій, практичних занять.

Обов'язковою складовою для оцінки виконання самостійної роботи здобувача вищої освіти є підготовка індивідуального навчально-дослідного завдання: скласти алгоритм дій у двох надзвичайних ситуаціях різного походження. Алгоритм має складати інструкції для працівників щодо поведінки «До» (профілактика НС), «Під час», «Після» надзвичайної ситуації. Завдання виконується у вигляді таблиці, з позиції керівника установи. Студент може самостійно обрати завдання, які він готовий виконати для того, щоб дібрати бали, яких не вистачає, або для роботи під час аудиторних занять: самостійна підготовка доповідей (5 балів); опрацювання та підготовка відеоматеріалів з дисципліни (5 хвилин відеореферату – 10 балів кожному учаснику відео), робота в мережі Інтернет (добір матеріалів, статистики – 5 балів), складання тестів (20 запитань – 10 балів), кросвордів (20 запитань – 10 балів), ситуаційних завдань (1 ситуаційне завдання – 2 бали); участь у науково-практичних конференціях за тематикою дисципліни (10 балів заочна участь; 20 балів очна участь з отриманням сертифікату).

Результати самостійної роботи оцінюються під час поточного і періодичного контролю на лекціях і практичних заняттях.

Індивідуальне самостійне завдання (ІСЗ) з курсу «Цивільний захист та охорона праці в галузі міжнародних економічних відносин» – це один з видів самостійної роботи здобувача вищої освіти, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІСЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Орієнтовна структура ІСЗ – у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Підготовка доповіді у вигляді презентації в програмі POWER POINT. Тему здобувач обирає з наведеного переліку «Орієнтовна тематика реферативних досліджень з навчальної дисципліни «Цивільний захист та охорона праці в галузі». Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано в *таблиці*.

Критерії оцінювання ІСЗ у вигляді реферату

№	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності теми, формулювання мети та завдань.	5 балів
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, статистичних даних з досліджуваної теми в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	5 балів
3.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел).	5 бали
4.	Підготовка доповіді у вигляді презентації у програмі POWER POINT, наявність відеоматеріалів.	5 балів
Разом		20 балів

Орієнтовна тематика реферативних досліджень з навчальної дисципліни «Цивільний захист та охорона праці в галузі міжнародних економічних відносин»

1. Методика підготовки і проведення занять з цивільного захисту.
2. Надзвичайні ситуації в мирний та в воєнний час, їх характеристика та причини виникнення.
3. Основні принципи і способи захисту населення під час виникнення надзвичайних ситуацій в умовах мирного часу та особливий період .
4. Формування «Тривожної валізи» і аптечки для надання першої домедичної допомоги.
5. Характеристика стихійних лих, аварій, катастроф, їх наслідки.
6. Фактори ядерного вибуху, що вражають, їх особливості Особливості радіоактивного ураження місцевості у випадку аварії на АЕС. Оцінка радіаційної

обстановки.

7. Радіаційне забруднення навколишнього середовища та його вплив на здоров'я людини.
8. Осередок хімічного зараження та його вплив на здоров'я людини. Оцінка хімічної обстановки.
9. Осередок бактеріологічного (біологічного) ураження.
10. Основні принципи і способи захисту населення під час виникнення надзвичайних ситуацій в умовах мирного часу та особливий період .
11. Сховище, улаштування та призначення приміщень. Протирадіаційні укриття. Укриття найпростішого типу.
12. Індивідуальні засоби захисту (для захисту органів дихання та шкіри). Підручні засоби захисту органів дихання (респіратори, маски, пов'язки).
13. Надзвичайна ситуація воєнного характеру. Алгоритм дії при артобстрілах та бомбардуванні.
14. Евакуація населення при надзвичайній ситуації воєнного характеру. Права і обов'язки цивільних
15. Дезактивація і організація, дезінфекція, дезінсекція, дератизація, дегазація.
16. Санітарна обробка людей (часткова і повна). Обробка території, споруд і техніки.
17. Перша долікарська допомога, надання її потерпілим під час транспортування уражених хворих.
18. Кровотеча. Види і способи зупинки кровотечі.
19. Надання першої допомоги при переломах, травмах, ураженнях.
20. Надання першої допомоги під час рятування людей із зруйнованих споруд, завалів.
21. Опіки. Термічні і хімічні. Перша допомога.
22. Надання першої допомоги при ушкодженнях м'яких тканин, суглобів та кісток.
23. Надання першої допомоги при отруєнні сильнодіючими отруйними речовинами (СДОР)
24. Організація евакуації учнів та студентів із зон ураження.
25. Типове положення «Про навчання, інструктаж та перевірку знань працівників питанням охорони праці». Види інструктажів. Охарактеризувати їх призначення.
26. Трудовий договір, форма трудового договору, визначення, переваги.
27. Положення «Про медичні огляди». Види медоглядів.
28. Гігієна навчання та праці у закладах освіти.
29. Пожежо-вибухо небезпека в організаціях, закладах системи освіти та науки.

30. Відшкодування збитків працівнику у випадку погіршення здоров'я чи нанесення моральних збитків.
31. Трудові суперечки, комісія.
32. Правила роботи на комп'ютері, шкідливі та небезпечні фактори.
33. Класифікація нещасних випадків на виробництві. Охарактеризувати всі види.
34. Міжнародне співробітництво України в області охорони праці.
35. Професійні захворювання. Види, характеристика.
36. Пільги та компенсації за важкі та шкідливі умови праці в закладах освіти.
37. Право громадян на охорону праці при заключенні колективних договорів.
38. Соціальна відповідальність підприємств
39. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність».
40. Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності».

9. ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Курс буде викладений у формі лекцій (20 год.) та практичних занять (10 год.), організації самостійної роботи студентів (60 год.) Години вказано відповідно для очної (денної) форми навчання. (Заочна форма навчання не передбачена).

Методи навчання

Під час проведення лекційних занять будуть застосовуватись наступні методи навчання:

➤ *Словесні:* лекції (традиційні, проблемні, лекції-візуалізації) із використанням мультимедійних технологій, пояснення, розповідь, бесіда, обговорення проблемних ситуацій, мозковий штурм, аналіз відео- і фотоматеріалів, обмін думками, захист доповідей.

➤ *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.

Під час проведення практичних занять будуть застосовуватись такі методи навчання:

➤ *Практичні:* вправи; відпрацювання практичних навичок надання першої долікарської допомоги; розв'язання ситуаційних задач; виконання практичних робіт.

10. ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

(У Т. Ч. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ)

Навчальна дисципліна « Цивільний захист та охорона праці в галузі міжнародних економічних відносин» незалежно від загальної кількості годин та кількості модулів, оцінюється за 100 – бальною шкалою.

Контроль успішності студентів здійснюється з урахуванням поточного та періодичного контролю. Змістовий модуль включає бали за роботу здобувача на лекційних та практичних заняттях (усне опитування, робота в групах, тестовий

контроль знань, модульна контрольна робота), виконання самостійної роботи. Усі види робіт (практичні роботи, доповіді/презентації, їх захист, виконання практичних навичок, творчі завдання тощо, які виконує здобувач за визначеною тематикою) обговорюються та захищаються на практичних заняттях.

Поточний контроль проводиться у вигляді усного опитування (індивідуальне, фронтальне, співбесіда), оцінювання розв'язання розрахункових задач, оцінювання виконання практичних навичок; оцінювання виконання самостійної роботи, доповідей/презентацій.

Періодичний контроль - контрольна робота за змістовим модулем у формі письмових тестових завдань.

Підсумковий контроль – залік. Загальна підсумкова оцінка (сума балів) складається з оцінки за поточний і періодичний контроль та за індивідуальне самостійне завдання (ІСЗ).

Схема розподілу балів:

Максимальна кількість балів за поточний контроль - 40.

Максимальна кількість балів за періодичний контроль - 20.

Максимальна кількість балів за індивідуальне самостійне завдання (ІСЗ) – 20.

Максимальна кількість балів за контрольну роботу - 20.

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних/ розрахункових завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно вирішив більшість розрахункових /тестових завдань за зразком; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вмє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Роль і завдання ЦЗ в сучасних умовах мирного і воєнного часу у відповідності Кодексу «Про цивільний захист України» від 01.07.2013 р.
2. Основні принципи організації ЦЗ. Організація ЦЗ на об'єктах
3. Надзвичайні ситуації мирного та особливого періоду, їх кваліфікація.
4. Характеристика стихійних лих, аварій, катастроф, їх наслідки.
5. Фактори ядерного вибуху. Особливості радіоактивного ураження місцевості у випадку аварії на АЕС. Оцінка радіаційної обстановки.
6. Осередок хімічного зараження. Засіб і способи вживання отруйних речовин на об'єктах народного господарства. Оцінка хімічної обстановки.

7. Осередок бактеріологічного (біологічного) ураження.
8. Стисла характеристика основних інфекційних захворювань. Епідеміологічний осередок зараження особливо небезпечними інфекційними захворюваннями.
9. Основні принципи і способи захисту населення під час виникнення надзвичайних ситуацій в умовах мирного часу та особливий період.
10. Сховище, улаштування та призначення приміщень. Протирадіаційні укриття.
11. Укриття найпростішого типу. Щілини (відкриті і перекриті), їх захисні якості і улаштування.
12. Індивідуальні засоби захисту. Призначення і види захисту одягу. Застосування звичайних предметів одягу для захисту шкіри.
13. Підручні засоби захисту органів дихання (респіратори, маски, пов'язки). Призначення і устрій протигазів (фільтруючого ГП-5, ГП-7, ізолюючого ІП-4, ІП-5), правила користування протигазами.
14. Евакуація населення, її значення, організація. Евакооргани. Їх функції.
15. Забезпечення проведення розосереджування і евакуації (транспорт, медицина, життєзабезпечення і працевлаштування евакуйованих).
16. Дезактивація і організація, дезінфекція, дезінсекція, дератизація, дегазація.
17. Санітарна обробка людей (часткова і повна). Обробка території, споруд і техніки.
18. Методика підготовки і проведення занять з ЦЗ.
19. Основи організації проведення рятувальних невідкладних робіт – цілі, завдання.
20. Як міжнародна співпраця може допомогти у запобіганні надзвичайним ситуаціям та аваріям?
21. Закон «Про охорону праці». Основні положення.
22. Типове положення «Про навчання, інструктаж та перевірку знань працівників питанням охорони праці».
23. Типове положення «Про службу охорони праці». Функції та задачі служби.
24. Служба охорони праці у закладах Міносвіти та науки.
25. Міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці. Визначення, приклади.
26. Закон «Про колективні договори(погодження)».
27. Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій». Мета, задачі.
28. Положення «Про систему управління охороною праці». «Обов'язки

повноважних осіб».

29.

30. Звітність по питанням охорони праці. Види контролю за охороною праці.

44. Трудовий договір. Особлива форма трудового договору, визначення, відмінності від трудового договору, переваги.

45. Гігієна навчання та праці у закладах освіти.

46. Правила пожежної безпеки.

47. Відшкодування збитків працівнику у випадку погіршення здоров'я чи нанесення моральних збитків.

48. Трудові суперечки, комісія.

49. Правила роботи на комп'ютері, шкідливі та небезпечні фактори.

50. Соціальне страхування.

51. Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.

52. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності.

53. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність».

54. Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності».

55. Директиви ЄС з охорони праці.

56. Трудові норми Міжнародної організації праці.

57. Розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі.

58. Вимоги до охорони праці на робочих місцях.

59. Декларація принципів ООН щодо бізнесу і прав людини.

60. Декларація принципів та прав у сфері безпеки і охорони праці від СОТУ.

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Поточний та періодичний контроль									
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				ІСЗ	Сума балів
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
5	5	8	8	4	4	4	4	20	100
Контрольна робота за змістовим модулем 1 – 10				Контрольна робота за змістовим модулем 2 – 10					

T1, T2 ... T8 – теми змістового модулю

Примітка: Контрольна робота за змістовим модулем здійснюється у формі письмових тестових завдань після завершення вивчення навчального матеріалу. Тестові письмові завдання для модульної контрольної роботи складаються з 20 тестових завдань і відповідають змісту навчального матеріалу модуля. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 1 бал.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C	задовільно	
70-74	D		
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Робоча програма. Тексти лекцій.
2. Бурденюк Р. В. Медицина катастроф та медико-санітарна підготовка: Практикум для студентів природничих спеціальностей денної та заочної форм навчання» / Бурденюк Р. В., Гвоздій С.П. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. 104 с.
3. Баштан С.О. Основи медичних знань: Практикум для студентів педагогічних спеціальностей данної та заочної форм навчання / С.О. Баштан, С.П. Гвоздій, В.В. Пенюк. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2019. 88с.
4. Гвоздій С.П., Поліщук Л.М. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Цивільний захист» для студентів усіх спеціальностей та форм навчання Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Частина І. Основи організації проведення заходів щодо надання допомоги потерпілим та життєзабезпечення населення в надзвичайних ситуаціях. Видавництво ОНУ, Одеса, 2013. 32 с.
5. Гвоздій С.П. Методичні вказівки до виконання розділу «Охорона праці» в дипломних проєктах і роботах (для студентів усіх спеціальностей Одеського національного університету імені І.І. Мечникова) Одеса: Видавництво Одеській національний університет, 2011. 16 с.
6. Гвоздій С. П. Збірник ситуаційних завдань з охорони праці: Практикум для студентів гуманітарних і природничих спеціальностей закладів вищої освіти

України / С. П. Гвоздій, Г. І. Стенпковська. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 180 с.

7. Добрава В.Л. Прогнозування, оцінка та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного та біологічного зараження Методичні вказівки до практичного заняття для студентів усіх спеціальностей з дисципліни Цивільний захист. Частина 2. / В.Л. Добрава. Одеса: «Одеський національний університет імені І.І. Мечникова», 2014. 37 с.

8. Теоретичні та практичні підходи до безпечної життєдіяльності: метод. рек. О. І. Бурденюк, Л.М. Поліщук [та ін.]; за заг. ред. С. П. Гвоздій; ОНУ ім. І.І. Мечникова, Біол. ф-т, каф. медичних знань та безпеки життєдіяльності. Одеса: Букаєв В. В., 2016. 389с.

14. Рекомендована література

Основна

1. Васійчук В.О., Гончарук В.Є., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: Навч. посібник / Львів, 2010. 384 с.

2. Гвоздій С.П. Вивчення ефективності навчання студентів основ безпеки та здоров'я на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Монографія. // Гвоздій С.П., Пенюк В.В., Баштан С.О., Поліщук Л.М. та ін.; за заг. ред. Гвоздій С.П. Одеса: Одеський національний університет, 2021. 345 с.

3. Губачов, Олександр Ілліч. Безпека життєдіяльності та цивільний захист [Текст]: навч. посіб. / О. І. Губачов [та ін.]; Кременчуц. нац. ун-т ім. Михайла Остроградського, Навч.-наук. ін-т мех. інженерії, трансп. та природнич. наук. Кременчук: НОВАБУК, 2022. 269 с.

4. Кобилянський, Олександр Володимирович. Охорона праці в галузі та цивільний захист [Текст]: лаб. практикум / О. В. Кобилянський, С. В. Дембіцька; Вінниц. нац. техн. ун-т. Вінниця : ВНТУ, 2017. 129 с.

5. Лазуткін, М. І. Термінологічний словник. Охорона праці. Цивільний захист [Текст] Терминологический словарь. Охрана труда. Гражданская защита и безопасность жизнедеятельности. Terminological dictionary. Occupational safety and health. Civil protection and life safety / М. І. Лазуткін, Г. І. Слинько, М. О. Журавель; Запоріж. нац. техн. ун-т. 2-ге вид., допов. Запоріжжя: ЗНТУ, 2019. 153 с.

6. Левчук, Катерина Олександрівна. Цивільний захист [Текст]: навч. посіб. Для студентів ВНЗ / К. О. Левчук, Р. Я. Романюк, А. О. Толок; Дніпродзерж. держ. техн. ун-т (ДДТУ). Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2016. 324 с.

7. Охорона праці в галузі та цивільний захист [Текст]: навч. посіб. / [В. М. Курепін та ін.]; Миколаїв. нац. аграр. ун-т. Миколаїв: МНАУ, 2020. 275 с.

8. Плис, Михайло Михайлович. Безпека життєдіяльності та цивільний захист. Наочні матеріали [Текст]: навч. посіб. / Плис М. М., Плис М. М. [мол.]; [за ред. О. А.

Півоварова, д-ра техн. наук, проф.]; ДВНЗ "Укр. держ. хім.-технол. ун-т". Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2017. 71 с.

9. Стеблюк, Микола Ілліч. Цивільна оборона та цивільний захист [Текст]: підручник / М. І. Стеблюк. 2-ге вид., переробл. К.: Знання, 2010. 488 с.
10. Третяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на CD/ за ред. К.Н. Ткачука. К.: Знання, 2010. 167 с.
10. Цивільний захист [Текст]: конспект лекцій для студ. всіх спец. і форм навчання / [В. О. Васійчук та ін.; за ред. В. Є. Гончарука]; Нац. ун-т "Львів. політехніка". Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2011. 208 с.
11. Яремко З.М. Охорона праці: навч. посібн. за ред. проф. З.М. Яремка / Яремко З.М., Тимошук С. В., Третяк О.І., Ковтун Р.М.. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 345 с.

Додаткова література

1. Цивільний захист. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» / А.І. Ткачук, О.В. Пуляк. Перевидання, доповнене та перероблене. Кропивницький: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2017. 144 с.
2. Садковий В.П. Державне управління в сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України: монографія / В. П. Садковий. Х: НУЦЗУ, 2013. 238с.
3. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету міністрів № 1052 від 16 грудня 2015 року. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п>
4. Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів № 443 від 26 червня 2013 року. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2013-п>
5. Ризик-менеджмент використання обладнання та технологій: навч. посібник для студентів спеціальності 263 «Цивільна безпека», освітня програма «Охорона праці» / В.В. Березуцький. Харків: ФОП Панов А.М. 2020. 424 с.
6. Carroll, A. B., & Shabana, K. M.. The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research, and Practice. *International Journal of Management Reviews*, 2010.12(1), 85-105.
7. Jones, D. A., Willness, K. M., et al. Corporate Social Responsibility and Employee Outcomes: A Moderated Mediation Model of Organizational Identification and Moral Identity. *Journal of Organizational Behavior*, 2014. 35(1), 45-63.
8. Jamali, D. CSR and Labor Standards: Understanding the Role of Ethical Leadership. *Journal of Business Ethics*, 2014. 123(3), 401-412.

15. Інформаційні ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України
<http://www.president.gov.ua/>.
2. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua>.
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
4. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України <http://www.mon.gov.ua>,
www.osvita.com.
5. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.
6. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи <http://www.mns.gov.ua/>.
7. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
9. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР: URL:
<https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
10. Кодекс Цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
11. Правила пожежної безпеки в Україні: Наказ МВС України від 30 грудня 2014. № 1417: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>.
12. Указ Президента України “Про систему реагування на надзвичайні ситуації на водних об’єктах” від 15.06.01 № 436/2001.
13. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту Міністерства освіти і науки України на 2021 рік [Електронний ресурс]: Постанова міністерства освіти і науки України на 2021 рік" від 01.02.2021 № 130
Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahist-ta-bezpeka-zhittyediyalnosti>.
14. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту на 2020 рік [Електронний ресурс]: Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 18 грудня 2019 р. № 1316-р. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhennya-planu-osnovnih-z-a1316r>.
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 березня 2013 року «Питання протидії загрозам і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 265 від 15 травня 2013 року. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2652013-15303>.
16. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
17. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>.
18. Про схвалення Концепції реформування системи управління охороною праці в

Україні та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 989-р: URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-reformuvannya-sistemi-upravlinnya-ohoronoju-praci-v-ukrayini-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shchodo-yiyi-realizaciyi>.

19. Офіційний сайт МОП URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

20. Конвенція МОП № 155 "Про безпеку та охорону здоров'я праці" URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C155

21. Конвенція МОП № 161 "Про послуги з охорони праці" URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C161

22. Директива Ради Європи 89/391/ЄЕС "Про поліпшення безпеки та охорони здоров'я праці працівників" URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31989L0391>